

Äkkiä Descartes halusi oksentaa elimistönsä tyhjäksi. Hän oli juuri tajunnut joutuneensa myrkytyksen uhriksi.



"Ajattelen, siis olen." Katolisen kirkon harhaopiseksi tuomitsema René Descartes (1596–1650) oli aikansa suurimpia tiedemiehiä: filosofi, matemaatikko ja fyysikko, joka pyrki löytämään varman pohjan varmalle tiedolle.

Scanstockphoto

MYRKYTETTYLLÄ ehtoollisleivällä helvettiin

■ Kuulun ranskalaisen tiedemiehen René Descartesin kuoleman arvoitus näyttää vihdoinkin ratkenneen.

Pekka T. Heikura

Suuri ranskalainen filosofi ja matemaatikko **René Descartes** menehtyi yllättäen Tukholmassa vuonna 1650 kuukautta ennen 54-vuotispäiväänsä.

Ruotsin nuori kuningatar **Kristiina** (1626–1689) oli kutsunut tunnetun ajattelijan kaukaiseen pohjolaan yksityisopettajakseen. Monarkin liikkeelle paneman virallisen version mukaan uuden ajan filosofian perustajan kuulinsyö oli keuhkotulehdus, joka oli seurausta palttumisesta.

Versio on pitänyt pintansa, vaikka hovissa alkoi heti oudon tapauksen jälkeen liikkua huhuja, ettei kuolema ollut luonnollinen. Väitettä ei kuitenkaan ole voitu todistaa.

Lähes neljä vuosisataa myöhemmin sen sanoo tehneensä saksalainen professori **Theodor Ebert**, joka paljastaa tutkimustuloksensa kirjassaan *Rätselhafte Mord des René Descartes*.

Kuuluisa filosofi sairastui äkillisesti helmikuun 2. päivän iltana, kertovat silminnäkijöiden muistiinpanot, joita Ebert on penkonut pitkään.

Aamulla Descartes heräsi ”kovaan kylkikipuun”. Seuraavat vuorokaudet potilas kärsi huimauksesta, pahoista vatsavaivoista, korkeasta kuumeesta, ankarasta päänsärystä ja ”tauottomasta, kamottavasta nikottelusta”.

Ranskalainen myös hengitti vaivaloisesti, sylki mustia ysköksiä ja eritti ”mustaa virtsaa”.

Kahdeksantena päivänä hän pyysi yhtäkkiä viiniä, johon oli sekoitettu tupakkaa. Tiedemies halusi oksentaa elimistönsä tyhjäksi. Ebertin mukaan sairastajusi tuolloin itse joutuneensa myrkytyksen uhriksi.

Oli kuitenkin jo myöhäistä. Descartes veti viimeisen hengenvetonsa 11. helmikuuta.

Vaarallinen ajattelija

Kauhean kuoleman aiheutti ehtoollisleivään kätetty tappava annos arsenikkia, Ebert sanoo.

Hän saa tukea historioitsija **Eike Piesiltä**, joka jo vuonna 1996 päätyi uskomaan Descartesin tulleen myrkytetyksi. Piesin todisteena oli kuninkaallisen henkilääkärin kirje, jonka hän sattumalta oli saanut käsiinsä.

Murhaajaa Pies ei kuitenkaan kyennyt osoittamaan. Ebert on sen sijaan löytänyt myös surmatyön tekijän: myrkytys oli hänen mukaansa piilotannut öylättiin uskonkiihkoisen katolinen augustinolaismunkki **François Viogué**.

Tämän motiivina oli raivata tieltä rationaalinen ajattelija, jonka oppitunnit häiritsivät pahasti kirkon suunnitelmaa käännättää protestanttinen Kristiina-kuningatar katoliseen uskoon.

Kun tiedemies oli poissa, hanke pääsikin jatkumaan esteittä. Kansansa järkytykseksi sankarikuninkaan **Kustaa II Adolfin** tytär Kristiina luopui kruunusta vuonna 1654 ja liittyi seuraavana vuonna paavinuskoisten joukkoon.

Descartes taas oli pyrkinyt vapautumaan kaikista auktoriteeteista ja epäilemään kaikkea tietoa. Filosofi opetti hyväksymään vain sen, minkä oma kriittinen ajattelu osoitti oikeaksi.

Esimerkiksi katolisen kirkon opetus, että ehtoollisessa leipä on todella – eikä vain symbolisesti – Kristuksen ruumis ja viini hänen verensä, oli filosofin mukaan taikauskoa. Katolisuuden ydinrituaalia horjuttanut ranskalainen olikin vaarallisten ajatustensa vuoksi jo vuonna 1628 joutunut siirtymään kotimaastaan vapaa-mielisiin Alankomaihin.

Sertifioitu myrky

Tukholmaan Descartes oli saapunut syyskuussa 1649. Hän asui Ranskan lähetystössä, jossa asusti myös François Viogué.

Sorbonnessa opiskellut munkki toimi paavin apostolisena lähettiläänä pohjoisissa maissa – ilmeisen tehokkaasti. Eräässä 1650-luvun alun salaisessa viestissään Viogué lupaa työnantajalleen, että Ruotsin protestanttinen hallitsija saadaan pian Rooman kirkon helmaan. Kun paavi myöhemmin vuonna 1663 kielsi Descartesin kirjoitukset, lankoja lienee jälleen vedellyt Viogué.

Juuri ennen merkillistä sairastumistaan Descartes kävi ehtoollisella lähetystön kappelissa. Siellä sakramentin jakoi samainen Viogué.

Arsenikki on historian salamurhaajien eniten käyttämiä myrkyjä, jota myös katolinen kirkko suosi. Esimerkiksi paavi **Aleksanteri VI Borgia** (1492–1503) päästi sen avulla vihollisiaan päiviltä. Vuonna 1624 kuolleen jesuiitan **Juan Marianan** mukaan arsenikki oli kaikin puolin korrekki keino hankkiutua eroon vääräuskoisista.

Myrkytys uuttaminen ehtoollisleivään ei ollut konsti eikä mikään, sillä tappavaan annokseen tarvittiin vain pieni määrä, noin 0,1 grammaa ainetta.

Kun suuri Descartes lopulta makasi henkiviereissään, hänen vuoteensa ääreen kutsuttiin – Viogué.

Tämä kuitenkin kieltäytyi antamasta maanmiehelleen viimeistä voittoa. Näin kuoleva ei voinut vapautua synneistään eikä siis saanut taivaspaiikkaakaan.

Munkki oli lähettänyt filosofin suorinta tietä helvettiin. □

Kirjoittaja on historioitsija ja vapaa toimittaja.